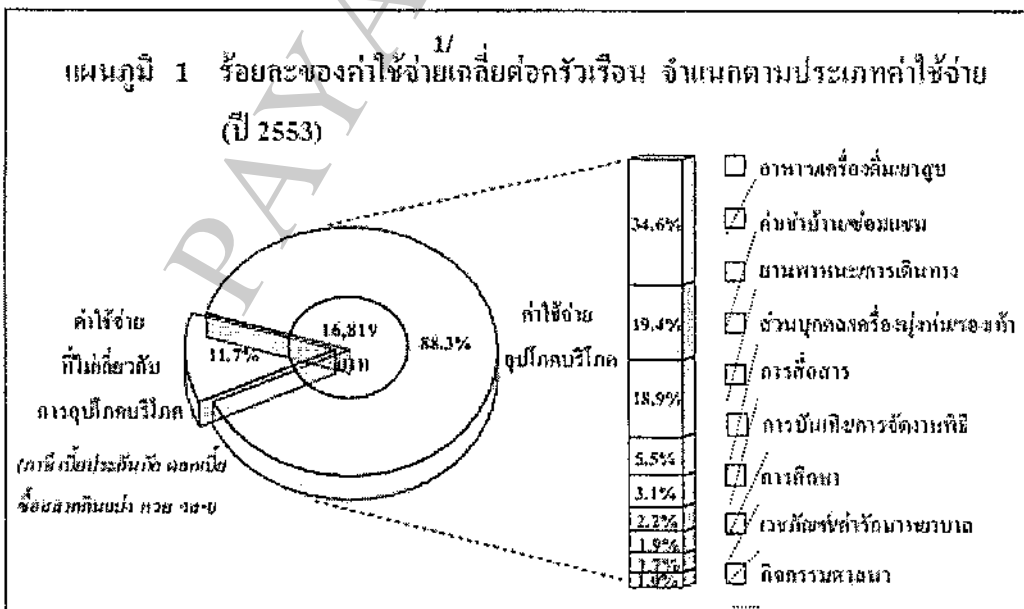

บทที่ 1

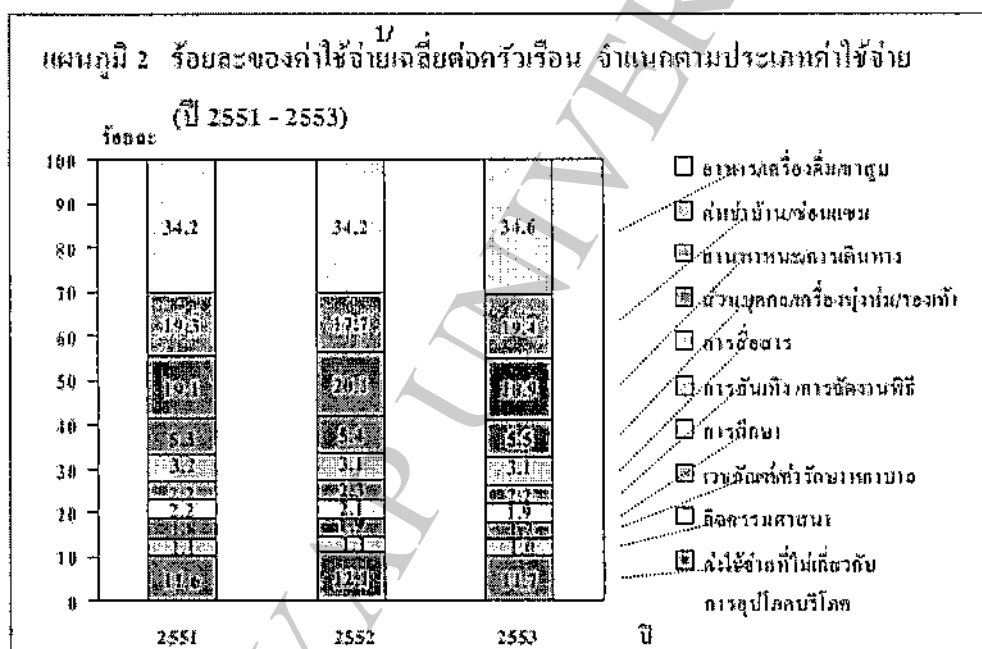
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2553 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างของสมาชิกในครัวเรือน ค่าใช้จ่าย ลักษณะที่อยู่อาศัย ตลอดจนการได้รับสวัสดิการ/ความช่วยเหลือจากรัฐ และใช้บริการของภาครัฐ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนธันวาคม 2553 จากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาล 52,000 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนทั่วประเทศ ในปี 2553 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 16,819 บาท ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ร้อยละ 34.6 เป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งในจำนวนนี้มีค่าเครื่องดื่มที่เป็นแอลกอฮอล์ร้อยละ 1.4 รองลงมาเป็นค่าที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ภายในบ้าน ร้อยละ 19.4 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเดินทางและยานพาหนะ ร้อยละ 18.9 ใช้ส่วนบุคคล/เครื่องนุ่งห่ม/รองเท้า ร้อยละ 5.5 ใช้ในการสื่อสาร ร้อยละ 3.1 ใช้ในการบันเทิง/การจัดงานพิธี ร้อยละ 2.2 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาร้อยละ 1.9 ค่าใช้จ่ายที่ใช้เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา ร้อยละ 1.0 ตามลำดับ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค เช่น ค่าภาษี ของขวัญ เบี้ยประกันภัย ซื่อสลากกินแบ่ง/หวย ดอกเบี้ย มีร้อยละ 11.7 ดังแผนภูมิ 1 แสดงร้อยละของค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามประเภทค่าใช้จ่าย ปี 2553

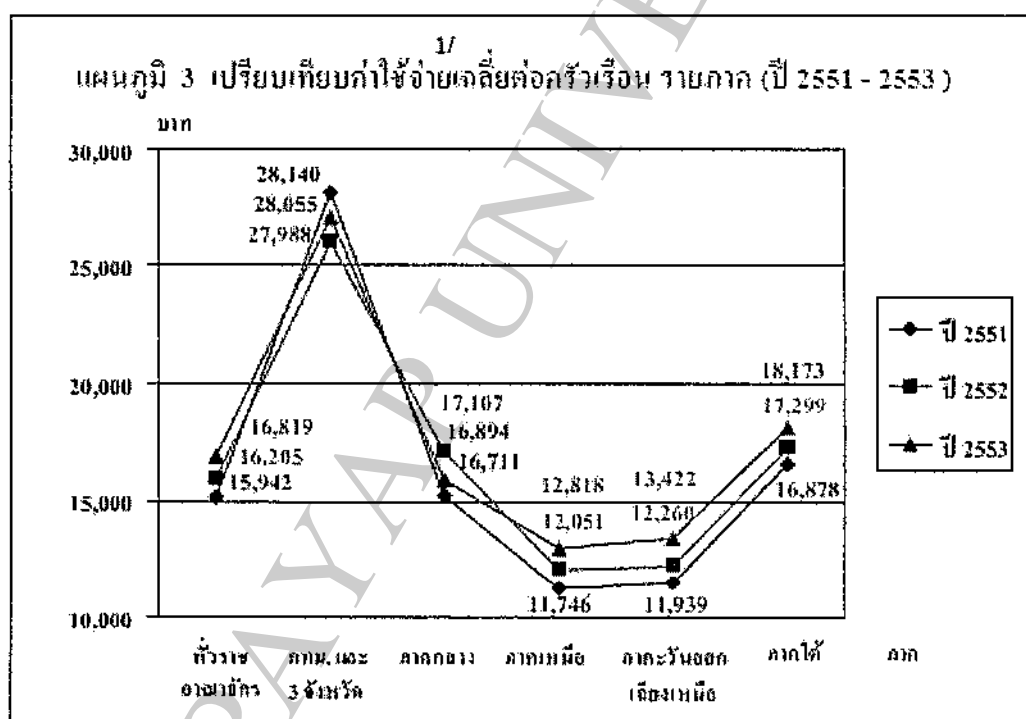
เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี 2551 ถึง 2553 พบว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการอุปโภค บริโภคในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ได้แก่ ค่าอาหารและเครื่องดื่ม จากร้อยละ 34.2 เป็น 34.6 รองลงมาจะเป็นการใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ภายในบ้านจากร้อยละ 19.3 เป็น 19.4 ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะราคาน้ำมันที่ยังผันผวนค่อนข้างสูง ต้นทุนการผลิตสูง จึงส่งผลทำให้ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่าง ๆ ปรับตัวสูงขึ้นตามไปด้วยจึงทำให้ครัวเรือนต้องปรับลดค่าใช้จ่ายประเภทอื่นลงเกือบทุกประเภท โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค เช่น ดอกเบี้ย ซื้อสลากกินแบ่ง ภาษี ฯลฯ ลดลงจากร้อยละ 12.1 ในปี 2552 เป็นร้อยละ 11.7 ในปี 2553 ดังแผนภูมิ 2 แสดงร้อยละของค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน จำแนกตามประเภทค่าใช้จ่าย ปี 2551 – 2553

ในการสำรวจการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายของครัวเรือนรายภาค ปี 2551 – 2553 ในปี 2553 พบว่ากรุงเทพฯ และ 3 จังหวัด คือ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ มีค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนเฉลี่ย 28,055 บาท รองลงมาเป็นครัวเรือนภาคใต้ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน 18,173 16,894 และ 13,422 บาท ตามลำดับส่วนครัวเรือนภาคเหนือ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำสุด คือ 12,818 บาท ดังแผนภูมิ 3 แสดงการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนรายภาค ปี 2551 – 2553

เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนทั่วประเทศ จากปี 2551 ถึง 2553 พบว่า เพิ่มขึ้นจาก 15,942 เป็น 16,819 บาท หรือเพิ่มขึ้น 877 บาท/เดือน (ร้อยละ 5.5) โดยปี 2553 ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมากกว่าปี 2552 (ร้อยละ 3.8 และ 1.6 ตามลำดับ) และภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมากที่สุดทั้ง 2 ปี โดยในปี 2553 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 9.5 และตาราง 1 การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนรายภาค ปี 2551 - 2553

แต่อย่างไรก็ตามหากทำการพิจารณาข้อมูลค่าใช้จ่ายครัวเรือนภาคเหนือ จากข้อมูลการ ดำรงภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2553 จะเห็นว่า ถึงแม้ค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่ายครัวเรือน ภาคเหนือจะมีระดับค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเทียบกับภาคอื่น แต่หากพิจารณาในประเด็นค่าเฉลี่ยค่าใช้จ่าย ครัวเรือนเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาแล้วมีแนวโน้มมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

ตาราง 1 การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนรายภาค ปี 2551 – 2553

ภาค	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อ			การเปลี่ยนแปลง			
	ครัวเรือน			(จำนวนเงิน)		(ร้อยละ)	
	2551	2552	2553	52/51	53/52	52/51	53/52
ทั่วราชอาณาจักร	15,942	16,205	16,819	263	614	1.6	3.8
กรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัด ^๒	28,140	27,988	28,055	-152	67	-0.5	0.2
กลาง	16,711	17,107	16,894	396	-213	2.4	-1.2
เหนือ	11,746	12,051	12,818	305	767	2.6	6.4
ตะวันออกเฉียงเหนือ	11,939	12,260	13,422	321	1,162	2.7	9.5
ใต้	16,878	17,299	18,173	421	874	2.5	5.1

2/ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

(ที่มา : http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/theme_2-7-3.html เข้าถึงข้อมูลวันที่ 24 สิงหาคม 2554)

นอกจากนั้นข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ การสำรวจข้อมูลการเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินต่อรายได้ ตั้งแต่ปี 2543 - 2552 พบว่า ครัวเรือนทั่วประเทศมีรายได้เฉลี่ยมากกว่าค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพ และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งรายได้และค่าใช้จ่าย โดยรายได้เพิ่มจาก 12,150 บาท เป็น 20,903 บาท ส่วนค่าใช้จ่ายเพิ่มจาก 9,848 บาท เป็น 16,205 บาท ขณะที่ครัวเรือนที่มีหนี้สินพบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี 2543 - 2547 จาก 56.3% เป็น 66.4% แต่เริ่มลดลงตั้งแต่ปี 2549 - 2552 จาก 64.4 % เป็น 60.9% อย่างไรก็ตาม พบว่าจำนวนเงินที่เป็นหนี้กลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี 2543 - 2552 คือจาก 68,405 เป็น 134,699 บาท

(ที่มา : <http://www.ftawatch.org/all/news/19012> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 24 สิงหาคม 2554) และพบว่า ในปี 2554 ครัวเรือนในประเทศไทย มีรายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 23,236 และ 17,403 บาท ตามลำดับมีหนี้สินเฉลี่ย 134,900 บาท ซึ่งคิดเป็น 5.8 เท่า ของรายได้

(ที่มา : <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/SocioPocket54.pdf> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 8 สิงหาคม 2556)

หนี้สินถือได้ว่าเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญในการใช้จ่ายของผู้บริโภคนอกจากรายได้ ซึ่งมาช่วยเสริมการใช้จ่ายในครัวเรือนที่ไม่เพียงพอ ครัวเรือนในชนบทจะระมัดระวังการใช้จ่ายเงินที่หามาได้จากการทำงาน โดยถูกนำไปใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภคสิ่งจำเป็นในครัวเรือน การใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรหลานและสมาชิกในครอบครัว การใช้จ่ายเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมชนบท อาทิ การทำบุญร่วมกันในโอกาสต่างๆ รวมถึงการใช้จ่ายเพื่อการ

เก็บออมหรือเพื่อสร้างผลตอบแทนในอนาคตอื่น ๆ อย่างไรก็ตามจากงานศึกษาข้างพบต่อไปว่า รายได้จากการทำงานไม่มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายในสิ่งที่มีขอบ อาทิ หวย การพนัน สุรา เบียร์ ยาสูบ และการผ่อนชำระหนี้สิน ในขณะที่การใช้จ่ายเงินในสิ่งที่มีขอบนี้ มีความสัมพันธ์กับเงินกู้ยืมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (วิเคราะห์ ถาวรทนต์ และ เดือนเพ็ญ ชีววรรณวิวัฒน์ : 2550 บทคัดย่อ) จึงอาจกล่าวได้ว่าปัญหาหนี้สินครัวเรือนเป็นปัญหาของครัวเรือนที่มีระดับรายได้ทุกระดับในวงกว้างและได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

จุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาปัญหาภาวะหนี้สินครัวเรือนจะต้องเริ่มจากครัวเรือน ด้วยการเสริมสร้างจิตสำนึกและการปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายของสมาชิกในครัวเรือนโดยการรื้อฟื้นนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานไว้มาเป็นแนวทางการปฏิบัติ เนื่องด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น และถ้ามีเงินเหลือก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายเพื่อปัจจัยเสริมได้อีกบางส่วนและให้สถานการณ์ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าแนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ นั่นก็เป็นเพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมแบบทุนนิยมในปัจจุบันได้ปลูกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัวในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าหากไม่ปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต

ตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่หนึ่งที่กลายสภาพจากสังคมชนบทในอดีตมาเป็นสังคมเมือง โดยเป็นที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าและบริษัทร้านค้าขนาดใหญ่จำนวนมาก รวมทั้งเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษา ส่งผลให้สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของชุมชนตำบลหนองป่าครั่งในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นวิถีชีวิตแบบคนในเมืองหรือแบบทุนนิยมที่เน้นการใช้เงินซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ประกอบกับรายได้เฉลี่ยของประชาชนตำบลหนองป่าครั่งยังถือว่ามียาได้ไม่สูงมากนัก โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของคนในพื้นที่ในปี 2549 และปี 2550 คือ 49,058.00 บาท และ 56,040.00 บาท ตามลำดับ (ข้อมูลจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2548-2549) จึงส่งผลให้เกิดภาวะรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายและนำพาตนเองเข้าไปสู่วงจรของการเป็นหนี้ทั้งในและนอกระบบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางสาวจิตตานาด ปันไหว สมาชิกเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง วันที่ 24 เมษายน 2554) อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามรวมกลุ่มของประชากรดั้งเดิมซึ่งยังมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสามัคคี ในหมู่คณะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยได้รับการสนับสนุนจาก

เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง รวมทั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองเชียงใหม่ ในการส่งเสริมให้มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยการส่งเสริมให้มีการพึ่งตนเอง การประกอบอาชีพเสริมด้วยการส่งเสริมกลุ่มอาชีพเพื่อการพึ่งพาตนเองหลายกลุ่มเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ครัวเรือน อีกทั้งยังส่งเสริมการออมทรัพย์ อันเป็นการสนองนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงและทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังมุ่งการเสริมสร้างให้ชุมชนรู้จักประมาณตนเอง มีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ มีสติในการดำรงชีวิต ซึ่งการวางแผนที่ดีนั้นจำเป็นจะต้องมีการจดบันทึกข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับรายรับและรายจ่ายของครัวเรือนเพื่อจัดทำเป็นบัญชีครัวเรือน และประการสำคัญก็คือการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวันด้วยการพิจารณาลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นหาวิธีการเพิ่มรายได้เพื่อให้เกิดความสมดุล และหากมีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้ออมเพื่อใช้ในอนาค แต่จากการสัมภาษณ์คุณพุทธรักษา สาธุทรัพย์ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง ซึ่งเป็นส่วนงานที่รับผิดชอบหลักในการดำเนินการพบว่าผลการดำเนินงานที่ผ่านมา มีจำนวนครัวเรือนในเขตเทศบาลตำบลหนองป่าครั่งเพียงส่วนน้อยประมาณ 50 ครัวเรือนจากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 3,654 ครัวเรือน ที่ทำการบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ประสิทธิภาพการจัดการกับปัญหาเกี่ยวกับการจัดการรายจ่ายครัวเรือนของตำบลหนองป่าครั่งในภาพรวมยังไม่ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ นอกจากนี้การรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้ครัวเรือนโดยส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านการจัดการวิสาหกิจ จึงทำให้การดำเนินงานยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางพุทธรักษา สาธุทรัพย์ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง วันที่ 19 เมษายน 2554)

โครงการจัดการรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบมีเหตุผลและทดลองปฏิบัติในการวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเงินในครัวเรือนและนำไปสู่การวางแผนการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างครบวงจร ด้วยกระบวนการวางแผน การปฏิบัติ การประเมิน และการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจครัวเรือน การเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้และส่งเสริมให้เกิดศักยภาพการออมเพิ่มขึ้นในอนาคต ทำให้เกิดภาวะสมดุลและมั่นคงในการดำเนินชีวิตด้วยการยึดหลักทางสายกลาง อันเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำไปสู่การแนวทางการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและกำหนดแนวทางการลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองป่าครั่งภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และวิเคราะห์ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ภายในครัวเรือนชุมชนตำบลหนองป่าครั่ง ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. สามารถกำหนดแนวทางการลดรายจ่ายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองป่าครั่งภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. สามารถพัฒนาและกำหนดแนวทางการเพิ่มรายได้การตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนตำบลหนองป่าครั่งภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และวิเคราะห์ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ชุมชนตำบลหนองป่าครั่งภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน
4. ชุมชนตำบลหนองป่าครั่งมีกลไกกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบในการเพิ่มประสิทธิภาพในการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ชีวิตโดยอยู่บนพื้นฐานของการเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการรองรับผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำความรู้ต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

